

Průvodka

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0802
Název projektu	Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo a název šablony klíčové aktivity	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Příjemce podpory	Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452

Název DUMu	<i>Útvary národního jazyka</i>
Název dokumentu	VY_32_INOVACE_01_14
Pořadí DUMu v sadě	14
Vedoucí skupiny/sady	<i>Zdeňka Valčíková</i>
Datum vytvoření	<i>06. 04. 2013</i>
Jméno autora	<i>Tereza Zahradníková</i>
E-mail autora	<i>zahradnikova@gymjev.cz</i>
Ročník studia	<i>1. ročník</i>
Přemět nebo tematická oblast	<i>Český jazyk a literatura</i>
Výstižný popis způsobu využití materiálu ve výuce	Tento materiál slouží jednak k probírání útvarů českého národního jazyka, jednak k fixování a opakování učiva prostřednictvím různých cvičení. Inovace: mezipředmětové vztahy, využití ICT

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

reg. č.: CZ.1.07/1.5.00/34.0802

NÁRODNÍ JAZYK

- je souhrn výrazových a významových prostředků, jež používají jako nástroj myšlení a dorozumění příslušníci jednoho národa nebo etnika, které pojí historická, společenská, kulturní a politická sounáležitost

- český národní jazyk nemá pouze jedinou podobu, různé potřeby a podmínky mluvčích národního jazyka vedou k jeho rozrůzněnosti
- jednotlivé útvary národního jazyka nejsou od sebe izolované, vzájemně se překrývají, prolínají a existují vedle sebe

ÚTVARY NÁRODNÍHO JAZYKA

SPISOVNÁ ČEŠTINA

KNIŽNÍ

NÁŘEČÍ

SLANG

HOVOROVÁ

OBECNÁ
ČEŠTINA

ARCHAICKÁ

ARGOT

NEUTRÁLNÍ

NESPISOVNÁ ČEŠTINA

SPISOVNÁ ČEŠTINA

- jedná se o celonárodní, oficiální, prestižní a reprezentativní útvar národního jazyka, jeho nejvypracovanější a nejvyspělejší formu
- spisovná čeština se užívá na úřadech, ve školách, ve sdělovacích prostředcích, v odborné literatuře a do jisté míry i v literatuře umělecké
- spisovná čeština není jazykově ani stylisticky jednotný útvar, prostředky jejího vyjadřování jsou hovorové, neutrální, knižní a archaické
- o tom, které z těchto prostředků použijeme, rozhoduje mnoho faktorů: připravenost či nepřipravenost projevu, psaná či mluvená forma projevu, komunikační situace (počet účastníků, jejich věk, čas a prostředí), cíl projevu aj.
- je kodifikována (mluvnice, slovníky spisovné češtiny, pravidla českého pravopisu, normy správné výslovnosti)

Zamyslete se nad tím, jak se skutečně mluví v médiích, ve škole, na úřadech.

SPISOVNÁ ČEŠTINA

ARCHAICKÁ

- archaické prostředky se užívají zejména v uměleckých dílech k estetickému ozvláštnění textu (jsa hoden)

KNIŽNÍ

- knižní prostředky se vyskytují v odborných, uměleckých a administrativních textech (uzříti, leč, laskav, jelikož)

NEUTRÁLNÍ

- neutrální prostředky se uplatňují jak v běžných, tak v oficiálních komunikačních situacích, v textech odborných, administrativních i uměleckých; jsou stylově bezpříznakové (žena, muž, dítě, chodit, stůl, proč)

HOVOROVÁ

- hovorové prostředky se užívají v komunikační situaci, která je do určité míry oficiální, avšak nikoli natolik, aby vyžadovala volbu pouze neutrálních nebo knižních jazykových prostředků
- má formu mluvenou i psanou
- do hovorové češtiny pronikají výrazy z obecné češtiny (legrace, trucovat) a ze slangu

NESPISOVNÁ ČEŠTINA

OBECNÁ ČEŠTINA

- bývá označována jako interdialekt, tzn. nadnářeční jazykový útvar, vznikla na základě středočeského nářečí, vlivem síly kulturního a jazykového centra v Praze
- rozšířila se po celých Čechách a pronikla i na část západní Moravy a do některých větších moravských měst
- proniká nejen do umělecké literatury a filmu, ale také do sdělovacích prostředků
- má nejvyšší komunikativní funkci ze všech nespisovných útvarů a vyvíjí tlak na spisovný jazyk
- okno - vokno, nějaký - řákej, dělají - dělaj, četl - čet

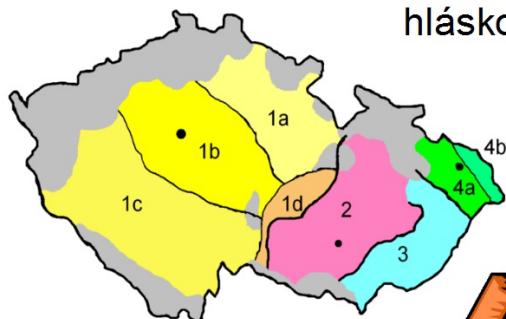

(...) „Už jsem vám jednou řek, že rušil klidnej průběh mače.“ (...) „A co von?“ „Von, to se ví, co moh říkat? Nemůžu přecet' trpět takový fandění! Obecenstvo nemá se dát strhovat k nekritickejm projevům. To sem mu řek a policajt nás vzal.“ (...) „A já tě zas řeknu příklad, že kolikrát je facka lepší než dobrý slovo.“¹⁾

NESPISOVNÁ ČEŠTINA

NÁŘEČÍ

- dialekt je nespisovný útvar národního jazyka užívaný jen na určité části jazykového území, má specifické hláskoslovné, tvaroslovné, skladební odchylky od spisovného jazyka
- nářečí v České republice se seskupují do čtyř nářečních skupin

http://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Czech_dialects.PNG&useurlang=cs, licence PD

- 1 Nářečí česká
- 2 Nářečí středomoravská (hanácká)
- 3 Nářečí moravskoslovenská (východomoravská)
- 4 Nářečí slezská (lašská)
- 5 Oblasti nářečně různorodé

Dej mouku ze mlýna na vozík.

→	
→	
→	
→	
→	

NESPISOVNÁ ČEŠTINA

SLANG

- je soubor slov a frází užívaných skupinou lidí, kteří jsou spjati stejným zájmem, profesí, společenským postavením
- slangová slova bývají emocionálně zabarvená

- příklady slangů:
- studentský (čeják, matura)
- sportovní (bedna, dělovka)
- motoristický (plechovka, kára)
- myslivecký (barva, světla)
- zdravotnický (pacoš) atp.

Připravte si papír a po dobu jedné minuty zapisujte výrazy ze studentského slangu.

V následujících ukázkách rozlište druhy slangů.
Zkuste je převést do spisovného jazyka.

NESPISOVNÁ ČEŠTINA

ARGOT

- je soubor slovních jazykových prostředků, jež užívají skupiny na okraji společnosti, jako jsou například vězni, narkomani, prostitutky, zloději
- vzniká ze snahy utajit skutečné významy slov
- některé výrazy přechází do obecné češtiny, v některých případech dokonce do hovorové češtiny (mejdan, dát si bacha)

- nejznámější dva typy argotu byly rozšířeny zejména ve 20. a 30. letech 20. století:
  - řeč pražské galerky (bomzák - udavač; stříkačka - revolver; mari, mós - peníze)
  - řeč brněnské plotny (šalina - tramvaj)

Rozhodněte, ke kterému nespisovnému útvaru jazyka patří následující slova

Rozumíte všem výrazům?

**OBECNÁ
ČEŠTINA**

NÁŘECÍ

SLANG

ARGOT

erteple

mikrák

filda

furt

lóve

pekle

lochna

sejvnout

flaška

roba

mlíko

stryk

Přečtěte si následující ukázky a vypracujte úkoly

1. Jakými útvary jazyka jsou texty napsány?
2. Urči, který text má oficiální a který soukromý charakter.
3. Jsou útvary jazyka v textech zvoleny vhodně? Vysvětlete.
4. Nahraďte nevhodné výrazy a texty přeformulujte.

Vážená maminko,
píši Ti zprávu ze školy v přírodě.
Velice se mi tu líbí. S paní
učitelkou a s přáteli hrajeme
různé interessantní hry, ale
věnujeme se i jiným aktivitám,
například cestování. Často
hovořím s místními obyvateli,
obdivuji jejich dialekt. Děkuji Ti
za zprávu a doufám, že opět brzy
napíšeš.
S úctou

Tvůj syn Josef

Další povinnosti žáků:

- Každej žák si musí zakoupit studijník. Ten musí být opatřený aktuální fotkou, podpisem žáka, zákonného zástupce, třídního a ředitele školy.
- Do úředních místností choděj žáci po zabouchání bez dalšího vyzvání. V kanclu školy si vyřizujou svý věci jen v úředních hodinách.

www.gymjev.cz/wp-content/uploads/2013/03/5007Iš12.pdf, upraveno

Poznámky k ukázkám:

Strana 8

¹⁾Poláček, K.: Muži v ofsajdu. Praha: Unholy cathedral 1999, str. 35.

Strana 11

²⁾Cibulka, A., Doubrava, J., Vybíral, P. et al.: O češtině. Praha: Česká televize 2007, str. 34.

³⁾Hradecká, L.: Jak si povídají matky v internetové kavárně. Maminka, 2009 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/jen-pro-maminku/jak-si-povidaji-matky-v-internetove-kavarne>.

⁴⁾Cibulka, A., Doubrava, J., Vybíral, P. et al.: O češtině. Praha: Česká televize 2007, str. 104.

⁵⁾Cibulka, A., Doubrava, J., Vybíral, P. et al.: O češtině. Praha: Česká televize 2007, str. 62.

⁶⁾Slezáková, J.: Horolezecký slang ve společenském kontextu. Lidé města, 5, 2003, 9 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=664>.

⁷⁾Cibulka, A., Doubrava, J., Vybíral, P. et al.: O češtině. Praha: Česká televize 2007, str. 72.

Seznam pramenů a literatury:

Mužíková, O., Markvartová, B., Klusáčková, L., Jeřábková, E.: Odmaturov z českého jazyka. Brno: Didaktis 2002. ISBN 80-86285-36-7.

Kostečka, J.: Český jazyk pro 1. ročník gymnázií. Praha: SPN 2005. ISBN 80-7235-135-4.

Strana 8

Poláček, K.: Muži v ofsaydu. Praha: Unholy cathedral 1999. ISBN: 80-902687-6-5.

Strana 11

Cibulka, A., Doubrava, J., Vybíral, P. et al.: O češtině. Praha: Česká televize 2007. ISBN: 978-80-85005-83-7.

Hradecká, L.: Jak si povídají matky v internetové kavárně. Maminka, 2009. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/jen-pro-maminku/jak-si-povidaji-matky-v-internetove-kavarne>.

Slezáková, J.: Horolezecký slang ve společenském kontextu. Lidé města, 5, 2003, 9 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=664>.

Strana 14

Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452: Školní řád a klasifikační řád. Jevíčko: 2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: www.gymjev.cz/wp-content/uploads/2013/03/5007Iš12.pdf.

Seznam obrázků:

Strana 9

Mapa nářečí:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Czech_dialects.PNG?uselang=cs, licence PD (cit. 2013-04-05)

Všechny objekty použité v tomto výukovém materiálu jsou z databáze SW ActivInspire společnosti Promethean.

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoli další využití podléhá autorskému zákonu.

Dílo smí být dále šířeno pod licencí CC BY-SA.